

II.ABDÜLHAMİD DÖNEMİ GENÇ SANCAĞINDA BİR EĞİTİM YUVASI ÖRNEĞİ: ARDUŞIN İPTİDAİ MEKTEBİ (BURHANIYE MEKTEBİ)

İlyas BURULDAY¹

Geliş: 12.06.2025 / Kabul: 18.07.2025

DOI: 10.62809/matbuat.1718322

Öz

Eğitim, tarih boyunca bir ülkenin tekâmülü açısından en önemli konulardan biri olmuştur. Eğitim anlamında güçlü bir devlet birçok yönden gelişmiş demektir. Nitekim bu topraklar üzerinde güçlü bir egemenlik kuran ecdadımız eğitim sayesinde bunu gerçekleştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde, Kuruluş Dönemi'nden devletin yıkılışına kadar birçok eğitim kurumu açılmıştır. Açılan bu eğitim kurumlarından biri de sıbyan mektepleridir. İlk sıbyan mektepleri Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığı döneminde teşekkül etmiştir. Başlangıçta geleneksel yöntemlerle eğitim veren bu kurumlar Sultan II. Abdülhamid Dönemi ile beraber yerini modern yöntemlerle eğitim veren iptidai mekteplerine bırakmıştır. Bu mektepler Sultan II. Abdülhamid'in etkili eğitim politikaları sayesinde ciddi bir değişim sürecine girmiştir.

Bu çalışmamızda bir belge okyanusu olarak bilinen Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Bitlis Vilayet Salnameleri temel alınarak Genç Sancağı merkezinde bulunan Arduşin İptidai Mektebi'nin(Burhaniye Mektebi) açılışı, öğretmen kadrosu, öğrencileri, imtihan cetvelleri ve ders programı gibi birçok konuda bilgi vermeye çalıştık. Arşiv belgeleri ve Bitlis Vilayet salnameleri ışığında Sultan II. Abdülhamid'in eğitim konusuna verdiği önemi ve sınırlar dâhilindeki en ücra yerlere kadar eğitim sisteminin yayıldığını görmüş olduk.

Anahtar Kelimeler: Arduşin İptidai Mektebi, Burhaniye Mektebi, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Eğitim, Sultan II. Abdülhamid.

AN EXAMPLE OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION IN GENÇ SANJAK DURING THE REIGN OF ABDULHAMID II: THE ARDUŞIN PRIMARY SCHOOL (BURHANIYE SCHOOL)

Abstract

Education has always been one of the most crucial aspects of a nation's development throughout history. A state that is strong in terms of education is considered to be advanced

---

¹ Tarih Öğretmeni, Genç Anadolu İmam Hatip Lisesi, buruldayilyas@gmail.com, ORCID: 0009-0005-3503-2736

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

in many other aspects as well. Indeed, our ancestors, who established a powerful sovereignty over these lands, achieved this primarily through the strength of education.

Throughout the history of the Ottoman Empire, from its foundation to its collapse, numerous educational institutions were established. One of these institutions was the Sıbyan Mektepleri (elementary schools). The first sıbyan mektepleri were founded during the reign of Sultan Mehmed the Conqueror. Initially, these institutions employed traditional educational methods, but with the reign of Sultan Abdülhamid II, they gradually gave way to iptidai mektepleri (primary schools) that used more modern pedagogical techniques. These schools underwent a significant transformation due to Sultan Abdülhamid II's effective educational policies.

In this study, based on the vast archive resources of the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey and the Bitlis Province yearbooks, we aim to provide information on several aspects of the Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye School), located in the center of Genç District. These aspects include its establishment, teaching staff, students, examination records, and curriculum. Through the archival documents and the Bitlis Province Yearbooks, , we observe Sultan Abdülhamid II's emphasis on education and how the educational system was extended to even the most remote areas within the empire's borders.

Keywords: Arduşin primary school, Burhaniye School, The presidential Ottoman Archives, Institution, Reign Abdulhamid II.

Giriş

Tarih boyunca birçok Müslüman devlette ilkokul çağındaki çocukların eğitim gördüğü yerler farklı isimler ile telaffuz edilmiştir. Abbasilerin “küttab” adını verdiği bu okullara Karahanlılar, Selçuklular ve Osmanlı Devleti “Sıbyan Mektebi” adını vermiştir.(Baltacı,2004:118). Sıbyan Arapça küçük erkek çocuk anlamına gelen sabi kelimesinin çoğuludur. sıbyan mektebi de bu çocuklar için açılan okul anlamına gelir(Arslan, 2018:2565). Bu okullar ilk eğitim heyecanının yaşandığı yerler olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde ilk defa Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde açılan sıbyan mektepleri genellikle ya kompleks yapı denilen külliyeler içinde ya da mahalle veya köylerde tek katlı, tek odalı taş binalardan oluşmaktaydı. Ezbere dayalı eğitim verilen bu okullarda elifba, kuran-ı kerim, ilmihal, tecvid, türkçe ahlak risaleleri, türkçe ve hat gibi dersler ağırlıklı olarak verilmekteydi(Kodaman,1991:57). Bu durum sıbyan mekteplerinde geleneksel eğitim yöntemlerinin kullanıldığını göstermektedir.

II. Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

Lale Devri ile birlikte Osmanlı Devleti sınırlı da olsa yönünü Batı'ya doğru çevirmeye başlamıştır. II. Mahmud'un hükümdarlığı döneminde hemen hemen her alanda batı tarzında ıslahatlar yapılmıştır. Ayrıca II. Mahmud eğitim alanında da önemli atılımlar yapmıştır. Nitekim 1824 yılında ilan edilen Talim-i Sıbyan Talimatnamesi ile ilköğretim İstanbul ve çevresinde zorunlu hale getirilmiştir(Yazıbaşı, 2014:59). Ancak ilköğretimin sadece İstanbul ve çevresi ile sınırlı olması beklentilerin uzağında kalınmasına neden olmuştur.

Tanzimat Dönemi'nde ise sıbyan mektepleri ile ilgili ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Konu ile ilgili en önemli girişim 1869 yılında hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi olmuştur. Bu nizamname ile ilköğretimin zorunlu hale getirilip her köy ve mahallede sıbyan mektepleri açılması planlanmıştır(Altın, 2008:276). Böylece ilköğretimin, devlet sınırları dâhilindeki tüm yerlere yayılması hedeflenmiştir.

Meşrutiyet Dönemi ile beraber Sultan II. Abdülhamid'in etkili eğitim politikaları yavaş yavaş tesirini göstermeye başlamıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak 1879 yılında “Mekاتب-i Sıbyaniye” adı verilen bir kurum açılmıştır. Maarif teşkilatına bağlı olan bu kurumun adı iki yıl sonra “ Mekاتب-i İptidaiye” olarak değiştirilmiştir. Bu nedenle aşamalı olarak sıbyan mektepleri tabiri yerine ibtidai mektepler tabirinin kullanıldığı görülmüştür. Mekاتب-i İbtidaiye adı verilen kurum aracılığıyla da usul-u cedid tüm okullarda zorunlu hale getirilmiştir(Parmaksız,2008:53). Artık geleneksel yöntemler yerine modern yöntemlerle eğitim vermeye çalışılmıştır.

1882 yılından itibaren resmi belgelerde “sıbyan mektepleri” yerine “iptidai mektepler” ismi kullanılmaya başlanmıştır(Yazıbaşı, 2014:68). Hatta açılan bazı iptidai mekteplerine Sultan II. Abdülhamid'in isminin verilmesi, kendisinin maarif meselesini ne denli sahiplendiğinin göstergesi olmuştur. Buna karşılık Cumhuriyet'in ilanının ardından eğitim alanında yapılan reformların sonucu olarak 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile sıbyan mektepleri kapatılmıştır.

1.Genç Sancağı Dâhilindeki İptidai Mektepleri

İptidai kelimesi ilk derece, başlangıç gibi anlamlara gelmekle birlikte zaman içinde mekاتب-i iptidaiye, usul-u cedide, numune iptidailer ve Taş Mektep gibi birçok kavramla ifade edilmiştir(Ed, 2017:31). Bu bağlamda ilk olarak 1872 yılında İstanbul'da Nuru Osmaniye Camii'nde ilk iptidai mektep kurulmuştur(kodaman,

1991;65). Ardından sınırlar dâhilinde birçok yerde iptidai mektepler açılmaya başlamıştır. Kurulan bu mektepler günümüz ilköğretim okullarının ilk prototipleri olmuştur diyebiliriz.

Konumuzu oluşturan iptidai mektebin bulunduğu Genç Sancağı Bitlis vilayetine bağlı olup Çapakçur ve Kulb kazaları ile Oğnut, Valir, Mizak, Fırki ve Perhangök gibi birçok nahiyeden oluşmaktaydı. Her ne kadar Şemsettin Sami Kamusu’1 Alam adlı eserinde sancağın eğitimde çok geride olduğunu ve birkaç sıbyan mektebinin bulunduğunu ifade etse de (Oğul ve Doğan 2023:56) durumun bu denli kötü olmadığını arşiv belgeleri ve Bitlis Vilayet salnamelerinde açıkça görmekteyiz. H.1310 tarihli Bitlis Vilayet salnamesinde merkez livada 1 Rüşdiye ve 1 İptidaiye mektebinin inşa edilmiş olduğundan bahsedilmekteydi. Ayrıca “Burhaniye namıyla mevsum olan iptidaiye mektebi”(Salname-i Vilayet-i Bitlis, 1310:256) ifadesinden de anlaşılacağı üzere açılan iptidai mektebine Burhaniye adı verilmekteydi. H.1321 tarihli Maarif-i Umumiye Nezareti salnamesinde de Arduşin’de bir rüştiye mektebi bulunmaktaydı(Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, 1321:400). Görüldüğü gibi sancak merkezinde 1 rüşdiye ve 1 iptidai mektep mevcuttu. H. 3 Nisan 1311 tarihli bir başka arşiv belgesine göre ise Genç Sancağının 391 köyden 25’inde sıbyan mektebi olduğu belirtilmektedir(COA.MF.MKT,258/1). Çevre sancaklarla kıyaslandığında açılan okulların sayısının azımsanmayacak derecede olduğu anlaşılmaktadır.

Genç Sancağı dâhilindeki kaza ve nahiyelere baktığımızda açılan mekteplerde “Hamidiye Mektebi” tabirinin kullanılması dikkat çekicidir. Nitekim Oğnut, Valir, Mizak, Fırki ve Perhangök Nahiyesindeki iptidai mekteplerinin adı Hamidiye Mektebi olarak geçmektedir. Bunun haricinde Kulp kazasında 2 iptidai mektebinin olduğunu ve muallimlerinin İbrahim Efendi ve Mehmed Şerif Efendi’nin olduğu görülmektedir(Salname-i Vilayet-i Bitlis, H.1317:225-232). Yine Valir Hamidiye İptidai mektebinin mualliminin İlyas Fehmi Efendi olduğu belirtilmektedir(COA.MF.MKT,470/22). Görüldüğü üzere sancak dâhilindeki iptidai mekteplerinin sayısı artmaktadır. Hamidiye Mektebi isminden de anlaşılacağı üzere bu durum doğrudan Sultan II. Abdülhamid’in maarif politikasının etkilerini yansıtmaları bakımından bir örnek teşkil etmektedir.

H.1318 Tarihli Bitlis Vilayet salnamesinde ilk kez Genç sancak merkezinde bulunan iptidai muallimliğinden bahisle Ali Efendi’nin bu görevi ifa ettiği belirtilmiştir. Ayrıca ilk kez bazı nahiye muallimlerinin adı verilmiştir. Ayrıca Mizak nahiyesinde bulunan Hamidiye Mektebinin mualliminin Mehmed Efendi olduğunu, Dih Karyesi

İbtidai Mektebi mualliminin Mehmed İbrahim Efendi olduğu ifade edilmiştir. Yine Kulb kazasına bağlı Behmedan karyesi mualliminin Mehmet Şerif Efendi olduğu anlaşılmıştır(Salname-i Vilayet-i Bitlis, H.1318:225-235).

1905-1906 Eğitim-öğretim yılında iptidai mektebi sayısı 10.000'lere dayanmıştır(Ed,2019:157). Bu durum Osmanlı Devleti sınırları genelinde ilköğretime verilen önemi göstermekte olup Genç Sancağında bulunan iptidai mekteplerinin sayısının artmasına da olumlu etki etmiştir.

2.Arduşin İbtidai Mektebinin Açılışı

Arduşin Genç sancağına bağlı bir köy statüsünde iken Genç Sancağının hükümet merkezinin 1887 yılında buraya taşınması sonucunda sancağın hükümet merkezi haline getirilmiştir(COA,ŞD, 1877/16). Böylece Arduşin bir kasaba hüviyetine bürünmüştür.

Mektebin açılışı ile ilgili H.26.03.1309(30 Ekim 1891) tarihli arşiv belgesinde “ Genç Sancağı merkezinde inşa olunan cami-i şerifin Hamidiye ve mektebin dahi Burhaniye nam-ı alileriyle tesviyesi”(COA.İ.DH, 1248/97802) ifadesine bakılarak 30 Ekim 1891 günü sancak merkezi olan Arduşin’de yapılan camiye Hamidiye ve burada bulunan mektebe de Burhaniye adının verildiğini görmekteyiz. Ayrıca Arduşin’de açılan bu iptidai mektebinin Hamidiye Camii içerisinde yer aldığını anlamaktayız.

Açılan bu mektebe Sultan II. Abdülhamid’in oğlu Şehzade Burhaneddin’e izafeten Burhaniye adı verilmiştir(Atan, 2020:149). Aynı tarihlerde imparatorluğun muhtelif yerlerinde de Burhaniye isimli mekteplere rastlanmıştır. Ayrıca mektebe Sultan II. Abdülhamid’in ismine hürmeten Hamidiye İbtidai Mektebi de denilmiştir(Baş, 2011:127). Daha önce de bahsedildiği üzere Oğnut, Valir, Mizak ve Perhangök nahiyeleirindeki mekteplere de Hamidiye ismi verilmiştir.

3. Öğretmenler

Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Devleti büyük bir eğitim seferberliği girişimini başlatmıştır. Zira her nahiye merkezinde iptidai okullarının açılmasını, masraflarının karşılanmasını ve bu okullara 100 kuruş maaşla öğretmen temin edilmesini emretmiştir(Kodaman, 1991:85). Ancak imparatorluk genelindeki öğretmen sayısı yeterli olmadığı için bu durumun mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Gerek içinde bulunulan mali durum, gerekse öğretmen okullarının yetersizliği bu durumun ana nedenlerini oluşturmuştur. Aynı şekilde öğretmen sıkıntısını dile getiren ünlü eğitimci Emrullah Efendi de taşradaki ilkokullar için 70.000 öğretmen

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

ihtiyacının olduğunu, bunun yüzde birini bile karşılamamanın mümkün olmadığını dile getirmiştir(Yazıbaşı, 2014:71). Bu duruma binaen Genç sancağındaki iptidai mekteplerde de genellikle bir öğretmen yer almıştır.

Mektepte bulunan öğretmenlerle ilgili elimizdeki veriler bilhassa arşiv belgeleri ve Bitlis Vilayet salnamelerine dayalıdır. H. 1310 tarihli arşiv belgesinde Burhaniye İbtidai Mektebi muallimi olarak Abdülkadir Efendi'nin adının geçmesi(COA.MF.MKT, 165/10) burada muallim olarak görev yaptığına kanıttır. Ayrıca R. 1317 senesi devam cetvelinde Muallim olarak Ali Efendi'nin isminin geçtiği görülmektedir. Üç aylık verilen bu cetvellerde Ali Efendi'nin kanun-ı evvel ayında 21, kanun-ı sani'de 26 ve Şubat aylarında 26 gün mektepte görev yaptığını, ayrıca eylülde 27, teşrin-i evvel'de 28 ve teşrin-i sani aylarında 27 gün görev yaptığı anlaşılmaktadır(COA, MF.İBT, 117/109). Bu da Ali Efendi'nin görevini hakkıyla ifa ettiğini göstermektedir. Yine H.1318 tarihli Bitlis Vilayet salnamesi de Ali Efendi'nin bu mektebin muallimi olduğunu kanıtlamaktadır(Salname-i Vilayet-i Bitlis, H.1318:226). Rumi 1318 tarihli bir diğer arşiv belgesinde Ali Efendi'nin Haziran ayında 27, Temmuz ayında 28 ve Ağustos aylarında yalnızca 9 gün muallimlik yaptığı görülmektedir. Ağustos ayında yalnızca 9 gün görev yapmasının nedeni imtihanlardan dolayı 21 gün teftiş edilmesidir. Belgede dikkat çeken bir diğer ifade ise “Usul u cedide vecihle devam edildiği maruzdur”(COA.MF.İBT, 128/60) denilerek mektep muallimi Ali Efendinin modern yöntemlerle eğitim-öğretime devam ettiklerini vurgulamış olmasıdır. Bu durum usul u ceditin Genç Sancağında bulunan Burhaniye Mektebinde de uygulandığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte Ali Efendinin uzun yıllar burada görev yaptığından dolayı halk nezdinde de itibar sahibi olduğu bilinmektedir.

Mektebe devlet nezdinde de önem verilmekte olup muallim maaşlarını ödeyebilmek için açılmamış iptidai mektepleri hissesinden karşılama yoluna gidilmiştir. Ayrıca 100 kuruş olan muallim maaşı 150 kuruşa çıkarılmıştır (COA.MF.MKT,863/7).Mektep muallimlerinin maaşları genellikle bu aralıkta seyretmiştir.

Elhasıl belgelerde muallim olarak Abdülaziz Efendi ve Ali Efendi'nin adının geçmesi, zor bir dönem geçiren Osmanlı Devleti için öğretmen sıkıntısının hala devam ettiğini gözler önüne sermiştir. Bu durumu önlemek için farklı yollar denense de bu durum tam tersine bütçenin açık vermesine ve sonunda da mali tablonun daha da kötüleşmesine neden olmuştur.

4.Dersler ve Mektebin Müfredatı

Mektebin ders durumu ve müfredatına baktığımızda R.1318 senesi imtihan cetveline göre ders dağılımının şu şekilde olduğunu görmekteyiz (COA,MF.İBT,123/30);

BİRİNCİ SINIF	İKİNCİ SINIF	ÜÇÜNCÜ SINIF
Elifbay-1 Osmani	Kuran-ı Kerim	Kuran-ı Kerim
Amme Cüzi	Hesab	Hesab
	Türkçe Muamele	Türkçe Muamele
	Hüsn ü Hat	Hüsn-i Hat
		Tecvid
		İlm-i Hal

İmtihan cetvelinde ders saatleri ile ilgili bir bilgi bulunmamakla birlikte devlet genelinde uygulanan programdaki ders saatlerinin burada da geçerli olduğu tahmin edilmektedir. Birinci sınıfta yer alan iki dersten biri olan elifbay-1 osmani dersi günlük 2 saat haftada 12 saat olmak üzere verilmektedir(Yağcı,2024:61). Amme cüzi ise yine günlük 2 saat, haftada 12 saat olmak üzere uygulanırdı. Görüldüğü üzere din eğitimi ağırlıklı bir başlangıç eğitimi uygulanmaktaydı.

İkinci sınıfta yer alan Kuran-ı Kerim dersi ise haftalık 6 saat verilirdi. Genellikle sureler ezberlenir ve Kuran-ı Kerim hatim ettirilirdi. Hesab dersi ise haftalık 2 saat temel matematiğin yanında ölçü birimleri ve terimlerin öğrenildiği bir eğitimi kapsamaktaydı. Ayrıca Hüsn-i Hat dersi yani güzel yazı dersine de yer verilmekteydi. Bu derste haftalık 2 saat verilmekteydi. Dikkat çeken bir diğer ders Türkçe Muamele dersiydi. Bu derste akıcı Türkçe konuşmanın incelikleri anlatılmaktaydı(yağcı, 2024:62-65). Öğrencilerin resmi yazı dili ile tanışmaları sağlanırdı. Derslerin din eğitiminden ziyade Türkçe, matematik ve güzel yazı gibi alanlara dağıldığını, akli bilimlerin müfredatta ağırlığının önemli ölçüde arttığını görmekteyiz.

Üçüncü sınıfa gelindiğinde ise Kuran-ı Kerim dersinin devam ettirilirdi. Ayrıca Tecvid dersi genellikle haftada iki saat verilmiş olup Karabaş tecvid kitabı ezberlettirilirdi. Bir diğer ders olan İlm-i Hal ise haftada 3 saat verilip islamın şartları, imanın şartları, namaz, zekât vb. konular işlenirdi. Hesab dersi de haftada 2 saat olarak verilirdi. İkinci sınıfa oranla zorluğu biraz daha arttırılıp dört işlem öğretilirdi. Yine Türkçe ve Hüsn-i Hat dersleri okutulurdu.(Yağcı, 2024:62-65). Buna karşılık derslerin ilk iki sınıfa göre sayısının arttığını ve giderek derslerin kapsamının genişlediğini görmekteyiz.

Netice itibarıyla elimizdeki imtihan cetvelinden hareketle verilen derslere baktığımızda imparatorluk geneline oranla ders sayısının bir hayli esnetildiği görülmektedir. Bu durumun oluşmasında hiç şüphesiz öğretmen eksikliği ve maddi imkânsızlıkların etkili etkili olduğu bilinmektedir. Üstelik ders saatlerinin öğrenci bazında da esnetildiği anlaşılmaktadır.

5. Öğrenciler

Mektebin öğrenci durumuna baktığımızda ise R.1317 yılına ait üç aylık devam cetveline göre kanun-ı evvel ayında 20, kanun-ı sanide 29 ve Şubat aylarında 22 öğrencinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mektebi terk eden ve yeniden mektebe yazılan öğrencilerin olduğu görülmektedir. Eylül ayında 29, teşrin-i evvelde 30, teşrin-i sani ayında 28 öğrencinin olduğu anlaşılmaktadır (COA.MF.İBT, 117/109). Eldeki verilere göre 1902 yılında öğrenci sayısının 20-30 arasında olduğu belirtilmektedir.

R.1318 Senesi imtihan cetveline bakıldığında birinci sınıf öğrenci sayısının 9 olduğu, ikinci sınıfa devam eden öğrenci sayısının 12 olduğu ve üçüncü sınıfa giden öğrenci sayısının 4 olduğu toplamda ise 24 öğrencinin kayıtlı olduğu görülmüştür(COA.MF.İBT, 123/30). Ayrıca R.1318 tarihli üç aylık cetvelde 24 öğrencinin kayıtlı olduğu aynı şekilde ay ay mektebi terk eden ve mektebe yeniden yazılan öğrencilerin olduğu belirtilmiştir(COA.MF.İBT, 128/60). Cetveller ve imtihan listeleri karşılaştırıldığında öğrenci sayısının 1902-1903 yılları arasında aşağı yukarı 20-30 civarında olduğunu tahmin etmekteyiz.

R.1318 tarihli imtihan cetvelinde yer alan öğrencilerin isimleri ve sınıfları da yer almaktadır (COA.MF.İBT,123/30) Öğrenciler ve sınıfları şu şekildedir;

BİRİNCİ SINIF ŞAKİRDANI
Mikail Efendi
Nuri Efendi
Selim Efendi
Hamza Efendi
Kamil Efendi
Abdülkerim Efendi
Fevzi Efendi
Bedriye Hanım
Kamile Hanım
İKİNCİ SINIF ŞAKİRDANI
Abdülkerim Efendi
Ferhad Efendi

*II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai
Mektebi (Burhaniye Mektebi)*

Nuri Efendi
Şükrü Efendi
Fatma Hanım
Nedime Hanım
Macide Hanım
Mehmed Efendi
İbrahim Efendi
Afadis Efendi
Hokas Efendi
ÜÇÜNCÜ SINIF ŞAKİRDANI
Mahmud Efendi
Abdülaziz Efendi
Hasan Efendi
Ahmed Efendi

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere mektebin yalnızca erkeklerden ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Birinci sınıfta 2, ikinci sınıfta ise 3 kız öğrencinin bulunmuş olmasından dolayı kız ve erkek öğrencilerin aynı okul çatısı altında olduğu bilinmektedir. Toplamda ise 24 öğrencinin olduğu görülmektedir. Öğrenciler arasında Afadis Efendi ve Hokas Efendi gibi Ermeni halktan öğrenciler de bulunmaktadır. Bu öğrenciler diğer öğrencilerden farklı bir müfredata tabii olup Türkçe Muamele, Hesab ve Hüsn-i Hat gibi dersleri alıyorken dini eğitimden muaf sayılmışlardır. Bu durum Osmanlı Devletinin gayrimüslim halka uyguladığı hoşgörü politikasına önemli bir örnek oluşturmaktadır.

5. Sınavlar

R.1318 tarihli imtihan cetvelinde uygulanan sınavlar ile ilgili elimizdeki tek veri olarak bilinir. Bu cetvele göre öğrenciler ve aldıkları puanlar şu şekildedir; (COA.MF.İBT, 123/30)

BİRİNCİ SINIF	ELİFBAY-I OSMANİ	AMME CÜZİ	YEKÛN
Mikail Efendi	2	3	5
Nuri Efendi	4	2	6
Selim Efendi	2	3	5
Hamza Efendi(imtihana gelmedi)	0	0	0
Kamil Efendi(imtihana gelmedi)			
Abdülkerim Efendi	2	3	5
Fevzi Efendi	2	3	5

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

Bedriye Hanım(imtihana gelmedi)	0	0	0
Kamile Hanım(imtihana gelmedi)	0	0	0

İKİNCİ SINIF	Kuran-ı Kerim	Hesab	Hüsn-i Hat	Yekûn
Abdülkerim Efendi	8	6	6	20
Ferhad Efendi	7	2	1	10
Nuri Efendi	9	7	7	23
Şükrü Efendi	5	3	2	10
Fatma Hanım	9	8	5	22
Nedime Hanım	8	6	6	20
Macide Hanım	6	5	4	15
Mehmed Efendi	5	3	2	10
İbrahim Efendi(imtihana gelmemiştir)	0	0	0	0
İzzet Efendi	4	3	2	9
İKİNCİ SINIF	Türkçe Muamele	Hesab	Hüsn-i Hat	Yekûn
Afadis Efendi	9	8	7	24
Hokas Efendi	8	7	5	20

Üçüncü Sınıf	Kuran-ı Kerim	Tecvid	İlm-i Hal	Hesab	Türkçe Muamele	Hüsn-i Hat	Yekûn
Mahmud Efendi	8	9	10	7	8	7	(boş)
Abdülaziz Efendi	5	5	4	6	5	5	(boş)
Hasan Efendi(imtihana gelmemiştir)	0	0	0	0	0	0	(boş)
Ahmed Efendi(imtihana gelmemiştir)	0	0	0		0	0	(boş)

İmtihan sonuçlarından da anlaşılacağı üzere öğrencilerden bazıları imtihana gelmemiştir. 1. Sınıfta katılım oranının çok düşük olduğu görülmüştür. Zira 9 öğrenciden yalnızca 5 i imtihanlara katılmıştır. İmtihanlara katılmayan öğrenciler Hamza Efendi, Kamil Efendi, Bedriye Hanım ve Kamile Hanım'dır. Sınav başarısı en yüksek öğrenci Nuri Efendi olmuştur. İkinci sınıf, katılım oranının en yüksek

olduğu sınıf olmuştur. 10 öğrenciden yalnızca biri, sadece İbrahim Efendi imtihana katılmamıştır. Sınavlardan en yüksek notları, Nuri Efendi ve Fatma Hanım almıştır. Ermeni halktan Afadis Efendi ve Hokas Efendi'nin notları ise genel olarak iyi düzeydedir. Üçüncü sınıf ise katılım oranının en düşük olduğu sınıf olmuştur. 4 öğrenciden yalnızca ikisi imtihanlara katılım sağlarken Hasan Efendi ve Ahmed Efendi imtihanlara katılmamıştır. Sınıfta en yüksek ders notları ise Mahmud Efendiye aittir.

Sonuç

Eğitim bir ülkenin varlığını devam ettirebilmesi için elzem olan yapıtaşlarından birisidir. Osmanlı tarihinde eğitim reformları noktasında zirve dönem, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'dir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda okullaşma oranının en fazla olduğu bu dönemde etkili bir maarif politikası sayesinde eğitimde modern yöntemlerle derslerin işlenmesi sağlandı. Bu politikanın tezahürü olarak sıbyan mektepleri iptidai mekteplere dönüşürken padişahın ismine izafeten Hamidiye Mektepleri isminin kullanılması dikkat çekicidir. Bu dönemde imparatorluğun hemen hemen her yerinde rüştiyeler ve iptidai mektepleri kuruldu. Kurulan bu mekteplerden biri de Genç Sancağı merkezinde yer alan Arduşin İptidai Mektebi ya da Burhaniye Mektebidir. Arşiv belgeleri ve Bitlis vilayet salnamelerinden edindiğimiz bilgilere göre Hamidiye Camii etrafında bulunan, modern yöntemlerle eğitim veren bu mektepte 20-30 öğrencinin bir arada eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Ermeni halktan öğrencilerin de bulunduğu ve bunların kendilerine özgü bir programa dâhil oldukları, dini eğitimden muaf oldukları görülmektedir. Bunun yanında imparatorluk genelinde yaşanan öğretmen eksikliğinin tezahürü olarak mektepte yalnızca 1 öğretmenin olduğu bilinmektedir. Ayrıca öğrencilerin imtihan cetvellerine baktığımızda imtihanlara katılma oranının bazı sınıflarda düşük olduğu açıkça görülmektedir. Ders dağılımına baktığımızda ise birinci sınıfta Elifbay-ı Osmani ve Amme Cüzi gibi dini dersler ağırlıkta iken ikinci sınıfta Hesab, Hüsn-i Hat ve Türkçe gibi dersler verilmekteydi. Üçüncü sınıfta da bu derslerin harmanlanıp okutulduğunu görmekteyiz. Mektepte ayrıca kız öğrenciler de eğitim görmekteydi. Bu da hem kız hem erkek öğrencilerin eşit şartlarda eğitim aldığını göstermesi bakımından önem arz etmekteydi. Ders programına bakıldığında ise imparatorluk geneline oranla esnek bir program uygulanmaktaydı. Özellikle öğretmen eksikliği, araç gereç eksikliği ve mali şartlar bu durumun nedeni olarak görülmekteydi.

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

Sonuç itibariyle Sultan II. Abdülhamid'in maarif politikasının birtakım eksiklik ve imkânsızlıklara rağmen uygulanmaya devam ettiğini görmekteyiz. Modern eğitim veren Arduşin İptidai Mektebi ya da Burhaniye Mektebi'nin, Hamidiye İptidaisi gibi adlarla arşiv belgeleri ve Bitlis Vilayet salnamelerinde yer alması şehrin maarif tarihine ışık tutması bakımından büyük öneme sahiptir. Yerel tarihçiliğimiz açısından da önemli olan bu çalışmanın, bu alanla ilgili yapılacak olan çalışmaların da önünü açmasını temenni etmekteyiz.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

COA,İ.DH. nu:1248/97802.

COA,MF.İBT. nu:128/60, 117/109.

COA,MF.MKT. nu:165/10, 258/1, 470/22, 863/7.

COA,ŞD. nu:1877/16.

COA,Y.PRK.A. nu:4/88.

ALTIN, H.(2008), “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), ss.271-283.

ARSLAN, H.D.(2018), “Eğitim Yuvasının Temeli Sıbyan Mektepleri”, *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5(26), ss.2562-2570.

ATAN, F.(2020), *Osmanlı Devleti İdari Yapılanmasında Genç Sancağı(XV-XIX. Yüzyıl)*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

BALTACI, C.(2004), “Osmanlılarda Mektep”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (29), ss. 6-7

BAŞ, Y. (2011), “Çapakçur(Bingöl), Genç ve Kiğı Çevresinde Bayındırlık Çalışmaları(1866-1916)”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(1), ss.117-138.

BULUT, M., KALA, M.E., SALIK, N., NAR, M.(Ed.)(2019), *Sultan II. Abdülhamid Dönemi*, İZÜ Yayınları, no:26, Erkam Matbaası, İstanbul.

ERASLAN, C. (2017)(Ed.), *Objektiften Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamid Döneminde Eğitim*, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul.

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

KODAMAN, B.(1991), *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

OĞUL, M., DOĞAN, M. (2023), “Kamusu’l Alam’a Göre 19. Yüzyılda Bingöl İlinin Beşeri ve Ekonomik Özellikleri”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(1), ss.81-89.

PARMAKSIZ, E. (2008), *II. Abdülhamid Dönemi(1876-1909) Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüştîyeler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

Salname-i Vilayet-i Bitlis (H.1310, H.1317, H.1318).

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye (H.1321).

YAĞCI, S.B.(2024), *20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İbtidai Mekteplerinin Eğitim Müfredatı ve Ders İçerikleri*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

YAZIBAŞI, M.A. (2014), *II. Meşrutiyet Dönemi Sıbyan/İbtidai ve Rüştîye Mekteplerinde Ahlak Eğitimi ve Öğretimi(1908-1918)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

II. Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

II.Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

Ek2. Hicri 08.05.1320 tarihli Arduşin İbtidai Mektebi öğrencilerinin imtihan cetveli

© AOB | ULUĞKAS BRAC | İBRA ULUĞKAS ULUĞKAS BRAC | T

Handwritten text at the top: *Arduşin İbtidai Mektebi*

Handwritten text at the bottom: *08/201*

Handwritten text at the bottom right: *79-7M*

Handwritten text at the bottom left: *ME.BT.00133*

II. Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşın İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

II. Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai Mektebi (Burhaniye Mektebi)

Ek5. Hicri 23.08.1320 tarihli Arduşin İptidai Mektebi üç aylık vukuat cetvelleri

بسم الله الرحمن الرحيم
 هذه قائمة بطلاب المدرسة في شهر ربيع الثانی سنة ١٣٢٠ هـ
 في المدرسة الابتدائية في بلدة اردوشين

رقم	اسم الطالب	السن	الدرجة	النتيجة
١	محمد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢	علي بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣	أحمد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤	إبراهيم بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥	عبدالله بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦	محمود بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
١١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
١٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
١٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
١٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
١٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٢١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٢٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٢٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٢٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٢٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٢٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٣٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٣٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٣٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٣٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٣٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٣٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٤١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٤٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٤٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٤٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٤٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٤٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٥٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٥٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٥٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٥٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٥٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٥٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٦١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٦٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٦٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٦٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٦٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٦٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٧٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٧٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٧٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٧٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٧٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٧٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٨١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٨٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٨٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٨٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٨٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٨٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٩٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩١	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٩٢	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩٣	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٩٤	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩٥	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٩٦	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩٧	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
٩٨	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥
٩٩	عبدالمجيد بن علي	٨	الاولى	٨٥
١٠٠	عبدالحق بن محمد	٨	الاولى	٨٥

هذا هو المجموع الكلي لطلاب المدرسة في شهر ربيع الثانی سنة ١٣٢٠ هـ
 في المدرسة الابتدائية في بلدة اردوشين

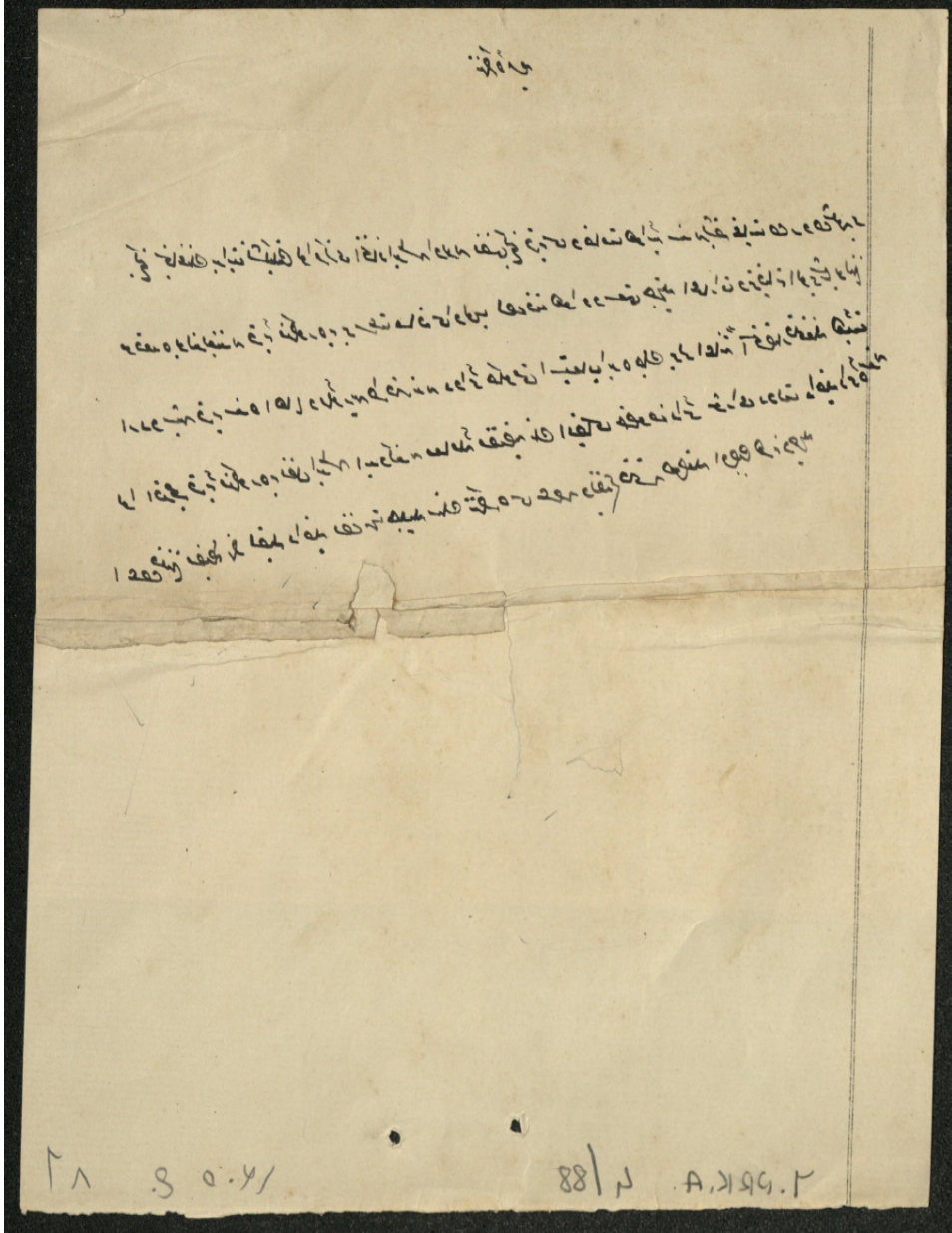
١٥٨/١٣

MF.IBT.00138

*II. Abdülhamid Dönemi Genç Sancağında Bir Eğitim Yuvası Örneği: Arduşin İptidai
Mektebi (Burhaniye Mektebi)*

Ek6. Hicri 08.06.1305 tarihli Genç Sancak merkezinin Arduşin Karyesine nakli hakkında

100.88000.40000.A.199.Y